

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

KS. MGR. LIC. JACKA ZBIGNIEWA KRZESIŃSKIEGO

„TEOLOGICZNE ZNACZENIE POSŁUGI LEKTORA I AKOLITY W ŚWIELE «OBRZĘDÓW USTANOWIENIA LEKTORÓW I AKOLITÓW ORAZ PRZYJĘCIA KANDYDATÓW DO DIAKONATU I PREZBITERATU»”

Ksiądz mgr lic. Jacek Zbigniew Krzesiński przedstawił pracę doktorską zatytułowaną „Teologiczne znaczenie posługi lektora i akolity w świetle «Obrzędów ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbyteratu»”, Warszawa 2025, ss. 198, której promotorem jest ks. prof. dr hab. Jacek Nowak.

Bóg jedyny i prawdziwy objawił się Izraelowi, aby ten poznał, jakie są Jego zamiary wobec ludzi (por. *Dei Verbum* 14). Współcześnie w czasie podstawowych studiów filozoficzno-teologicznych student może korzystać między innymi z publikacji autorstwa Rolanda de Vaux pt. „Instytucje Starego Testamentu”. W niej to w sposób całościowy i syntetyczny są opracowane antyczne izraelskie instytucje państwowe, rodzinne, cywilne i religijne, których celem było między innymi oddawanie czci Bogu i wyznawanie wiary w Jednego i Jedyne Boga. Na stronach Starego Testamentu Izrael realizuje posługę, której celem jest głoszenie prawdy, że Bóg wychodzi człowiekowi naprzeciw i zawiera z nim przymierze. Starotestamentalne i nowotestamentalne czytania biblijne są umieszczone w „Obrzędach ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbyteratu”, posoborowej księdze liturgicznej Kościoła rzymskokatolickiego. Interpretacja biblijna tych czytań oddaje temat posługi. Czytania te mogą stać się dla teologów inspiracją do opracowania hermeneutyki kontynuacji tematu posługi. Wierni Jezusa Chrystusa, jak naucza św. Augustyn, słyszą w Starym Przymierzu zapowiedź dziedzictwa już oglądanego w Kościele, który proklamuje Ewangelię – naukę Jezusa Chrystusa – i żyje nią. Dziedzictwo Starego Przymierza, osób, czynności czy funkcji, których zadaniem było głoszenie słuchaczom słowa Bożego, zostało zwieńczone w czasie, gdy Słowo stało się Ciałem. Dobra Nowina, wpierw głoszona osobiście przez Jezusa Chrystusa z Nazaretu, jest ciągle proklamowana mocą zmartwychwstałego Chrystusa, zawsze obecnego w swoim Kościele. „Gdy w Kościele czyta się Pismo Święte, On sam przemawia” (*Sacrosanctum Concilium* 7).

„Działanie Ducha Świętego nie tylko uprzedza całą czynność liturgiczną, towarzyszy jej i przedłuża ją, lecz także zaszczerpia w sercu każdego to, co podczas proklamacji słowa Bożego jest głoszone całemu zgromadzeniu wiernych, a umacniając jedność wszystkich, podtrzymuje różne dary łaski i dodaje siły do wypalniania wieku zadań” („Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do Lekcjonarza mszalnego” 9).

To w XX wieku w magisterium Kościoła pojawiają się pierwsze definicje liturgii, a wraz z nimi takie zagadnienia, jak wychowanie liturgiczne i czynne uczestnictwo w liturgii. Ojcowie Soboru Watykańskiego II w Konstytucji o liturgii świętej mówią: „Matka Kościół bardzo pragnie, aby wszyscy wierni byli wdrażani do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, jakiego domaga się sama natura liturgii. Na mocy chrztu lud chrześcijański, będąc «wybranym plemieniem, królewskim kapłaństwem, narodem świętym, ludem Bogu na własność przeznaczonym» (1 P 2, 9; por. 2, 4n), jest uprawniony i zobowiązany do takiego udziału. To pełne i czynne uczestnictwo całego ludu trzeba mieć bardzo na uwadze przy odnowieniu i pielęgnowaniu liturgii. Liturgia jest bowiem pierwszym i niezastąpionym źródłem, z którego wierni czerpią ducha prawdziwie chrześcijańskiego. Dlatego duszpasterze w całej swej działalności pasterskiej powinni gorliwie dążyć do zapewnienia takiego udziału przez należyte wychowanie wiernych” (*Sacrosanctum Concilium* 14). Ta soborowa konstatacja została zacytowana w liście apostolskim *Ministeria quaedam* autostwa papieża Pawła VI z 1972 roku, dotyczącym odnowienia nauczania Kościoła łacińskiego o tonsurze, święceniach niższych i subdiakonacie – tekście fundamentalnym, źródłowym dla dysertacji ks. mgra lic. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego. Papież Paweł VI w *Ministeria quaedam*, dokumencie napisanym w duchu myśli soborowej, podkreśla, że Kościół ustanawia „pewne posługi dla prawidłowego sprawowania Bożego kultu i służenia Ludowi Bożemu”. Posługi lektora i akolity, dostosowane do okoliczności i wymagań, zostały powierzone nie tylko alumnom przygotowującym się do sakramentu święceń, ale także wiernym świeckim, aby wypełniali oni pewne czynności liturgiczne i dzieła miłości. Posługi te przygotowanym do ich przyjęcia są udzielane odpowieniem obrzędem ustanawiania. Są one znakiem kapłaństwa wspólnego wiernych, którzy wraz z posiadającymi kapłaństwo służebne uczestniczą we właściwy sobie sposób w jedynym kapłaństwie Chrystusa.

1. Cel pracy

Doktorant, ks mgr lic. Jacek Zbigniew Krzesiński, już w pierwszym akapicie swojego „Wstępu” przywołuje słowa Jezusa Chrystusa, który oznajmia „jestem pośród was, jak ten, który służy” (Łk 22, 27). Słowa te zostały wypowiedziane, gdy Jego uczniowie kłócili się między sobą, który z nich jest największy. Naukę o służbie głoszą apostołowie Paweł i Piotr. Apostoł Narodów przypomina Galatom: „Miłością ożywieni służcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13), a Piotr Apostoł przynagla chrześcijan rozproszonych w Azji Mniejszej: „jako dobrzy szafarze różnorodnej łaski Bożej służcie sobie nawzajem tym darem, jaki każdy otrzymał” (1 P 4, 10). Te biblijne fragmenty zdaniem Autora dysertacji uwidacznają myśl o poczuciu rozumienia służby już w początkach Kościoła. Służba ta w formie liturgicznych kilku posług, wśród nich lektora i akolity, współcześnie nazywanymi posługami chrzcielnymi, jest obecna

w Kościele w III wieku, o czym mówi Doktorant w dysertacji, a co jest oddane w liście papieża Korneliusza († 253) do biskupa Antiochii Fabiana.

Autor dysertacji, jak podał we „Wstępie”, postawił sobie za cel dostarczenie polskiemu czytelnikowi całościowego opracowania historyczno-teologicznego, którego brakowało dotąd w literaturze polskiej, dotyczącego posług lektora i akolity. Opracowanie to zostało zrealizowane w oparciu o współczesne dokumenty, takie jak: *Ministeria quaedam*, „Instrukcja Episkopatu Polski w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom”, „Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej”, „Kodeks prawa kanonicznego” z 1983 r. i „Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu”. Dokumenty te wskazują na posoborowy kierunek teologicznej refleksji odnośnie do posługi lektora i akolity. Posługi te nie są więc już określane jako świecenia niższe i nie są posługami wyłącznie przeznaczonymi dla kandydatów do stanu duchownego.

W dysertacji Autor chce zapoznać czytelnika z historią i teologią posług lektora i akolity, odnotowaną w tekstach źródłowych antycznych, średniowiecznych i epoki nowożytnej oraz w ich opracowaniach. Celem refleksji teologicznej dotyczącej tych posług jest określenie ich tożsamości w oparciu o takie tematy, jak: posoborowe pełniejsze „odniesienie Kościoła do słowa Bożego i Eucharystii” (s. 21), „pogłębione zagadnienie uczestnictwa w liturgii” (s. 21), „udział wiernych w kapłańskiej, prorockiej i królewskiej posłudze Chrystusa” (s. 22), „godność kapłaństwa wspólnego” (s. 22), posługa lektora i akolity dla „tajemnicy obecności Chrystusa w słowie Bożym i Eucharystii” (s. 22). Dodatkowym celem dysertacji, co jest odnotowane w rozdziale IV, jest wskazanie i opracowanie tematów i aspektów formacji lektora i akolity pomagających w realizacji tych posług chrzcielnych we współczesnym Kościele.

2. Struktura pracy

Rozprawa ks. mgr. lic. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego składa się ze spisu treści, wykazu skrótów, bibliografii, wstępu, korpusu liczącego cztery rozdziały i zakończenia.

We „Wstępie” dysertacji jasno został przedstawiony przedmiot badań i cel pracy. Autor podkreślił, że Jezus Chrystus objawił się światu jako ten, który służy, a miłość nadaje Jego służbie godność i wartość (por. s. 18). Kościół od samego swojego początku naśladuje swojego Mistrza i podejmuje posługę z miłością. Jest to posługa głoszenia słowa Bożego i sprawowania sakramentów.

Dosyć wcześnie, o czym informują „Tradycja Apostolska” i Euzebiusz z Cezarei, posługi lektoratu i akolitu są przypisane do sprawowanej liturgii. Liturgia, która realizuje kapłańską funkcję Jezusa Chrystusa, uwidacznia zgromadzoną wspólnotę Kościoła, a zarazem funkcję i godność posług realizowanych podczas jej sprawowania. Doktorant we „Wstępie” podkreślił, że na przestrzeni wieków różnie posługi rozumiano. Przez wiele wieków widziano je jako zarezerwowane dla duchownych, jako przygotowanie do sakramentu święceń. Posługi lektora i akolity przypisywano do święceń niższych. Dopiero zniesienie święceń niższych w XX wieku pozwala na przywrócenie im dawnego znaczenia (por. s. 19).

Należy odnotować, że we „Wstępie” jest podana literatura źródłowa. Ale zanim Autor wskazał i pokrótce opisał źródła swoich rozważań, tzn. tekst *Ministeria quaedam* oraz „Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu”, podkreślił, że zmiany, jakie dokonały się w rozumieniu posług lektora i akolity, nastąpiły w momencie, gdy Kościół pełniej i lepiej rozumiał słowo Boże i Eucharystię w swoim życiu (por. s. 19). Dopiero po tej konstatacji Doktorant przypomina, że oprócz wskazanych powyżej źródeł będzie korzystał z „Instrukcji Episkopatu Polski w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom” i „Dyrektorium Służby Liturgicznej” z 2009 roku. Wskazane „dokumenty wzajemnie się dopełniają” (s. 19) i wyznaczają „kierunek refleksji nad lektorem i akolitą” (s. 19).

Dodatkowo Autor informuje czytelnika dysertacji o granicach swoich badań i refleksji. Przypomina, że przez wieki udzielano posługi lektoratu i akolitu wyłącznie mężczyznom. Natomiast w 2021 roku papież Franciszek († 2025) listem apostolskim *Spiritus Domini* zerwał z tym zwyczajem i dopuścił możliwość udzielania tych posług kobietom mającym wiek i przymioty ustalone normami konferencji biskupów. Zmiana ta jest efektem opinii synodalnych zgromadzeń biskupów poświęconych nowym wyzwaniom ewangelizacyjnym (por. s. 20). Doktorant podkreślił, że przyjmując za źródło „Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu”, w których jest mowa wyłącznie o mężczyznach, nie będzie w swojej dysertacji podejmował zagadnienia udzielania tych posług kobietom. Dodatkowo, budując swoją refleksję, nie podjął się tematu posługi katechisty, która została wprowadzona przez papieża Franciszka listem apostolskim *Antiquum ministerium* w 2021 roku.

Jako główna metoda pracy naukowej została wskazana synteza, a obok niej analiza. Doktorant pisze ponadto, że będzie się także posługiwał „metodami z hermeneutyki liturgicznej: historyczno-krytyczną i analizą strukturalną” (s. 23).

Pierwszy rozdział zatytułowany „Stanowisko Magisterium Kościoła”, który ma być bazą pozostałych trzech rozdziałów studium, podaje kwestie doktrynalne – zasadnicze, przywoływane w treści rozdziału odnośnie do takich tematów, jak: znaczenie słowa Bożego i Eucharystii dla Kościoła; święcenia niższe; uczestnictwo wiernych w liturgii; sakramentalność święceń; rozróżnienie funkcji i posługi. Rozdział jest podzielony na trzy części, które w sposób chronologiczny przedstawiają myśl Kościoła co do wyżej przywołanych tematów – najpierw w czasach przedsoborowych, następnie w nauce Soboru Watykańskiego II i na końcu w dokumentach papieża Pawła VI. W podsumowaniu Doktorant podkreślił, że „soborowy postulat zrewidowania święceń niższych dał podwaliny, aby lektorat i akolitat rozumieć jako posługi wynikające nie z kapłaństwa hierarchicznego, ale kapłaństwa chrzcielnego (wspólnego). Nie muszą być zatem stopniami święceń zarezerwowanymi jedynie dla kandydatów do duchowieństwa, ale powołaniem, życiową drogą świeckich mężczyzn” (s. 73).

Rozdział drugi zatytułowany „Udział wiernych świeckich w kapłaństwie Chrystusa” dotyczy misji Chrystusa, Jego funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej, która jest

aktualizowana przez chrześcijan w życiu codziennym. Autor w trzech podrozdziałach wskazał, że chrześcijanin dzięki kapłaństwu chrzcielnemu, składając ofiarę z siebie samego, ofiarowuje swoje życie Bogu. Wraz z tym aktem upodabnia się do Chrystusa – uświęca się. Misję prorocką Chrystusa Jego wierni realizują poprzez świadectwo swojego życia, głoszenie słowa Bożego oraz trwanie we wspólnocie wierzących. Odważne, konkretne i pokorne świadectwo wierzących zwycięża zło, a głosząc słowo Boże, szerzą oni prawdy wiary i bronią ich. Natomiast misja królewska Chrystusa jest wykonywana, gdy chrześcijanin realizuje nieustanne wezwanie do pracy nad sobą i kształtowaniem siebie. „Godność królewska zakłada umiejętność panowania nad grzechem i własnymi słabościami, aby dzięki temu na podobieństwo Chrystusa ofiarować swoje życie w służbie dla других” (s. 110). Doktorant na podstawie nauczania papieża Franciszka z 15 sierpnia 2022 roku wskazał, że „refleksja na temat godności kapłańskiej, królewskiej i prorockiej jest fundamentem posług lektora i akolity” (s. 124).

Trzeci rozdział pt. „Dwoistość w jedności aktu kultu” Autor podzielił na trzy podrozdziały. Pierwszy z nich dotyczy obecności Chrystusa, który jest obecny w jednym akcie kultu – we Mszy Świętej, chociaż akt ten składa się z dwóch części. To znaczy z liturgii słowa i liturgii eucharystycznej. „Eucharystia otwiera nas na zrozumienie Pisma Świętego, tak jak Pismo Święte oświeca i wyjaśnia tajemnicę eucharystyczną” (*Verbum Domini* 55). Pozostałe dwa podrozdziały mówią o lektorze i akolicie, którzy realizując posługę, służą obecności Chrystusa. Czytania liturgiczne jak i euchologie przypisane do obrzędów ustanowienia lektora i akolity podkreślają, „że źródłem ich posługi jest trwanie przy Chrystusie, obecnym w słowie i Eucharystii” (s. 172) „Wspólna posługa lektora i akolity ukazuje jedność stołu słowa i Eucharystii” (s. 172).

W ostatnim, czwartym rozdziale zatytułowanym „Konieczność formacji związanej z posługą lektora i akolity” jest mowa o właściwym przygotowaniu do pełnienia posług lektora i akolity oraz stałej formacji osób już ustanowionych lektorami i akolitami. Osoby przygotowujące się do pełnienia tych posług, jak i już do nich ustanowieni, winni otrzymać od Kościoła formację duchową i intelektualną, formację teoretyczną i praktyczną, tak aby zadania, które otrzymają, były wykonywane świadomie, umiejętnie i pilnie. Celem formacji jest nie tylko zdobycie wiedzy i umiejętności oraz osiągnięcia pewnego poziomu życia duchowego, ale także nabycie zdolności pomocnej przy tworzeniu wspólnoty. Wspólnota ta winna się objawiać jako środowisko wzajemnego wzrostu i miejsce ewangelizacji, a zarazem budzić i rozpalać nowe powołania do posług (por. s. 196).

W „Zakończeniu” dysertacji Doktorant przypomniał zasadnicze zagadnienia swojej pracy i dokonał podsumowania wyników swoich badań. Przypominał, że źródłem jego naukowych dociekań była księga liturgiczna „Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu”. Zwrócił uwagę, że „Kościół uznaje głoszenie słowa Bożego i sprawowanie Eucharystii za swoje najważniejsze zadanie, dla których został powołany przez Chrystusa” (s. 197). Każdy chrześcijanin staje się świadkiem wiary, gdy głosi słowo Boże i włącza w eucharystyczną Ofiarę swoje życie. Posługa lektora i

akolity jest przestrzenią, gdzie zadania te mogą być realizowane. Posługi te, które przez wieki Kościoła przeszły ewolucję, dają możliwość realizacji powołania chrzcielnego, uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym, pełniejszego wypełnienia misji kapłańskiej, proroczej i królewskiej Chrystusa. Dzisiaj w Kościele, po promulgowaniu *Ministeria quaedam*, jest możliwość wprowadzenia innych posług, co decyzją papieża Franciszka dokonało się w stosunku do posługi katechisty. Wprowadzenie posługi katechisty, jak i zmiana kanonu 230 „Kodeksu prawa kanonicznego” odnośnie do wprowadzenia w posługi lektoratu i akolitu nie tylko mężczyzn, ale i kobiet, pozwala na pogłębienie refleksji teologicznej i duszpasterskiej o ich obecności i tożsamości we wspólnocie parafialnej, w której na co dzień posługują.

Autor dysertacji, kończąc, podkreślił, że dzięki otwarciu ludzi świeckich i duchownych na natchnienie Ducha Świętego, który wzbudza posługi, Kościół wzbogaca się i rośnie (por. s. 199).

3. Ocena merytoryczna i formalna

Najważniejszym walorem pracy doktorskiej ks. mgr. lic. Jacka Zbigniewa Krześcińskiego jest to, że Autor, jak sam podkreśla, odpowiedział na brak „całościowego opracowania” (s. 22) badanego tematu w polskiej liturgicznej literaturze naukowej. Z drugiej zaś strony temat opracowany przez polskiego Doktoranta wpisał się we współczesną refleksję teologiczną. W dniach 6–8 września 2022 roku w Popowie n. Bugiem wykładowcy liturgiki na wydziałach teologicznych i w wyższych seminariach duchownych omawiali temat posług w Kościele z okazji „złotego jubileuszu” listu apostolskiego *Ministeria quaedam*. Także Kościół w Italii podczas 72. Włoskiego Tygodnia Liturgicznego w dniach 22–25 sierpnia 2022 roku w Salerno rozważał temat *Ministeri al servizio di una Chiesa sinodale*.

Oryginalnością pracy doktorskiej ks. mgr. lic. Jacka Zbigniewa Krześcińskiego jest przedstawienie refleksji historyczno-teologicznej, w której jest mowa o lektoracie i akolitaacie przez epoki kulturowe Kościoła, w oparciu o konstatację umieszczoną we „Wstępie” dysertacji. „Zmiany związane z posługami lektora i akolity idą w parze ze zmianami, jakie dokonują się w pełniejszym, lepszym rozumieniu znaczenia słowa Bożego i Eucharystii w życiu Kościoła” (s. 19). Ta konstatacja jednoznacznie wskazuje na sposób myślenia Autora, a zarazem na jego naukowy warsztat. Doktorant własnymi słowami wyraża myśl ojców soborowych, którzy w *Verbum Domini* ogłosili, że „Kościół bowiem ma za fundament słowo Boże, rodzi się z niego i nim żyje” (*Verbum Domini* 3).

Wczytując się w kolejność budowanych myśli i wątków, należy dodatkowo podkreślić, że temat dysertacji został przedstawiony przez Doktoranta w sposób nieszablonowy. Po przedstawieniu w rozdziale I treści nauczania Kościoła odnośnie do posług lektoratu i akolitu na przestrzeni wieków, Autor w rozdziale II podkreśla, że współczesna posoborowa refleksja na temat misji i godności kapłańskiej, królewskiej i prorockiej Chrystusa jest fundamentem posług lektora i akolity. Czytania liturgiczne, jak i euchologie, o czym mówi rozdział III, przypisane do obrzędów ustanowienia lektora i akolity, podkreślają, że celem tych posług jest trwanie przy Chrystusie, obecnym w słowie i Eucharystii, a wspólna posługa lektora i akolity ukazuje jedność stołu słowa i Eucharystii.

Lektorzy i akolici, rozeznając swoje powołanie i przyjmując je w Kościele, o czym Autor mówi w rozdziale IV, winni otrzymać odpowiednią formację teoretyczną i parktyczną, duchową i intelektualną, i uczstniczyć w permanentnej formacji. Nabyta świadomość i umiejętności mają pomagać realizującym posługi w budowaniu wspólnoty jako miejsca ewangelizacji i rozpalania nowych powołań do posług.

Dysertacja, co widać w „Bibliografii”, jest oparta na wielu dziełach. Oprócz źródła podstawowego, odnotowanego w łacińskiej wersji typicznej i tłumaczeniu polskim, źródeł pomocniczych (3 pozycje) i zbioru ksiąg liturgicznych (14 pozycji) Doktorant skorzystał podczas pracy naukowej z tekstów Magisterium Kościoła (40 pozycji), opracowań (36 pozycji) i literatury pomocniczej (49 pozycji).

W pracy jest 1105 przypisów, które wskazują, skąd pochodzą przytaczane wiadomości, co poszerza wiedzę czytelnika.

Dogłębna analiza przedstawionej do recenzji dysertacji autorstwa ks. mgr. lic. Jacka Zbiginiewa Krzesińskiego pozwala mi stwierdzić, że mamy do czynienia z poprawnie przedstawionym studium, oddającym gruntowną analizę źródłowego tekstu – „Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteriatu”, ksiąg liturgicznych, dokumentów Magisterium Kościoła i współczesnych opracowań, które były dla Doktoranta rozprawy podstawą do określenia teologicznego znaczenia posługi lektora i akolity w Kościele. Zaproponowane treści w dysertacji mogą być wykorzystane podczas formacji duchowej i intelektualnej Ludu Bożego. W środkach masowego przekazu w Polsce jest codziennie transmitowana Msza Święta, podczas której komentator mówi przede wszystkim o czynnościach i gestach wykonywanych przez przewodniczącego celebransa – prezbitera bądź biskupa, a nie wspomina nic albo niewiele o innych posługujących i ich funkcjach. Warto zaznaczyć, że Doktorant w dysertacji podkreślił rolę posług lektoratu i akolitu w zgromadzeniu liturgicznym, ale także i poza nim. Doktorant przypomniał, że lektor poza czasem sprawowania liturgii może przygotowywać „wiernych do godnego przyjęcia sakramentów” (*Ministeria quaedam* V, s. 10), natomiast akolita może przygotowywać wiernych, „by czasowo wypełniali funkcje wspomagania kapłana lub diakona podczas czynności liturgicznych” (*Ministeria quaedam* VI, s. 11). Tak Doktorantowi, jak i Promotorowi, ks. prof. dr. hab. Jackowi Nowakowi, należą się słowa uznania za podjęcie nieprostego zadania, a może nawet nieatrakcyjnego tematu służby, zadania, które wiązało się z wnikliwą i dogłębną pracą badawczą.

Niemniej jednak uważna lektura rozprawy zrodziła we mnie kilka wątpliwości i pytań, które ufam, że w czasie dyskusji zostaną rozwiązane. Na potrzeby recenzji ograniczę się do trzech obserwacji.

Po pierwsze, zwróćmy uwagę na zebraną bibliografię. Kwerenda biblioteczna to bardzo skomplikowana i czasochłonna czynność w życiu każdego badacza opracowującego dany temat. Zwłaszcza temat, który aspiruje do „całościowego opracowania” (s. 22), gdyż, jak mówi Doktorant, takiego dotąd nie ma. Kwerenda zrealizowana przez Doktoranta miała mu dostarczyć odpowiednie źródła i opracowania do przeprowadzenia badań i osiągnięcia celów

badawczych. Historia sprawowania liturgii, historia liturgiki czy historia teologii liturgicznej nie są dziedzinami łatwymi do opracowania. Koniecznie należy przy nim powoływać się na ściśle zdefiniowany i usystematyzowany zbiór źródeł. Według Autora dysertacji obecność posługi lektoratu i akolitu jest już odnotowana w starożytności Kościoła, a same posługi przeszły na przestrzeni epok kulturowych Kościoła ewolucję, a nawet „pewną rewizję” (s. 18). Taka konstatacja wymaga wykazania wielu źródeł. W „Bibliografii” brak ważnego źródła, jakim jest „Tradycja Apostolska”, o którym Doktorant, owszem, wspomina we „Wstępie” na stronach 17–18, ale przywołując w aparacie krytycznym „Leksykon liturgii”, a nie samo dzieło. Także na stronie 33 w przypisie numer 70 jest wiele ważnych informacji potrzebnych do zrozumienia funkcji lub posługi lektora w pierwszych wiekach chrześcijaństwa. Niestety, treści ważne dla zrozumienia formacji lektora, zadania lektora, jego posługi czy relacji: lektor – sprawowane misterium zbawcze, czyli zagadnień, które będą obecne w innych częściach dysertacji, Autor oparł na opracowaniach badaczy, nie konsultując źródeł autorstwa św. Justyna, Tertuliana czy św. Cypriana. Proszę także zauważyć, że w „Bibliografii” brakuje punktu pt. „źródła patrystyczne”, a dzieło „Historia kościelna” Euzebiusza z Cezarei zostało zaliczone przez Doktoranta do Magisterium Kościoła. Natomiast „Kazania” papieża Leona Wielkiego Doktorant umieścił w zbiorze bibliograficznym „Literatura pomocnicza”.

Każda dysertacja jest przedstawiona w oparciu o metodę badawczą zastosowaną przez Autora. Każda nauka operuje sobie właściwym zespołem metod badawczych, aby opisać rzetelnie i merytorycznie zachodzące zjawiska. W badaniach nad liturgią mówimy o pluralistycznej metodzie, gdyż pracom badawczym i działalności dydaktycznej nad nią przewodzą czy towarzyszą konkretne pytania. Kończąc „Wstęp”, Doktorant napisał: „Podejmując się opracowania tematu posług lektora i akolity, główną metodą, z jakiej korzystać będziemy w niniejszej pracy, jest synteza. Obok niej (metodą poboczną) jest analiza. Posługiwać się będziemy również metodami z hermeneutyki liturgicznej: historyczno-krytyczną i analizą strukturalną” (s. 22). Autor nie wskazał, które elementy treści pracy lub jej części są rezultatem zastosowania przez niego konkretnej metody. Co więcej, tak oddany opis metod badawczych zastosowanych w dysertacji skłania do zadania pytania, czy jej Autor poznał specjalistyczną i współczesną literaturę naukową dotyczącą metod stosowanych w badaniach nad liturgią. W 2014 roku w Licheniu podczas 50. Sympozjum Sekcji Wykładowców Liturgiki na Wydziałach Teologicznych i w Wyższych Seminariach Duchownych w Polsce eksperci wypowiadali się na temat metodologii w badaniach nad liturgią. Podczas tego sympozjum zabrał głos między innymi ks. prof. Stanisław Araszczyk, który w swojej prezentacji nie mówił o syntezie jako metodzie stosowanej w badaniach nad liturgią. Doktorant, jako Autor recenzowanej dysertacji, winien w takim razie opisać czytelnikowi, co rozumie przez syntezę jako metodę badań nad liturgią.

W strukturze zakończenia naukowej dysertacji po przypomnieniu tematu pracy (punkt 1), przedstawieniu wniosków, które udało się zrealizować (punkt 2), wskazaniu wątków, których nie udało się zrealizować (punkt 3), Autor winien przedstawić perspektywę dalszych

badan (punkt 4). Doktorant ten czwarty, ostatni, ale ważny punkt oddał słowami: „Wydaje się, że dalszym etapem tej drogi są zmiany wprowadzone przez papieża Franciszka w kanonie 230 pozwalające na ustanawianie kobiet do posług lektora i akolity” (s. 198). Tak skromnie wyartykułowana perspektywa podkreśla tylko, jak się wydaje, obecność rodzaju żeńskiego w grupie posługujących znajdujących się w prezbiterium. Tak oddana perspektywa nic nie mówi o wymiarze teologicznym czy praktycznym. Kapłaństwo chrzcielne obecne poprzez posługi ustanowionych kobiet w czasie sprawowania Eucharystii włącza je pełniej do misji Kościoła, która wyraża się w służbie Chrystusowi, który naucza, ale i do Jego zbawczej obecności.

Kończąc tę część recenzji rozprawy doktorskiej, proszę o odniesienie się do następujących trzech zagadnień i odpowiedź na zadane pytania:

Pierwsze zagadnienie. Doktorant w swojej dysertacji stwierdza, że „zmiany związane z posługami lektora i akolity idą w parze ze zmianami, jakie dokonują się w pełniejszym, lepszym rozumieniu znaczenia słowa Bożego i Eucharystii w życiu Kościoła” (s. 19). Natomiast w *Ministeria quaedam* czytamy. „Lektor jest ustanawiany do czytania słowa Bożego w zgromadzeniu liturgicznym, co stanowi istotę jego posługi. Z tej racji lektor wykonuje czytania Pisma Świętego (oprócz Ewangelii); jeżeli nie ma psalterzysty, śpiewa psalm responsoryjny; może także podawać intencje modlitwy powszechnej, gdy nie ma diakona lub kantora, kieruje śpiewem oraz uczestnictwem wiernych; przygotowuje wiernych do godnego przyjęcia sakramentów. Jeżeli zajdzie potrzeba, może przygotowywać wiernych do czytania Pisma Świętego podczas liturgii, gdy będą do tego czasowo wyznaczani. Aby mógł owocniej i doskonale wypełniać posługę, powinien ustawicznie rozważać Pismo Święte” (*Ministeria quaedam* V). Psalm, czytania Pisma Świętego i prośby są obecne w Liturgii Godzin, codziennej modlitwie Ludu Bożego. Dlaczego Kościół w swoim nauczaniu odnośnie do lektora nic nie mówi o wypełnianiu jego posługi podczas sprawowania godzin kanonicznych?

Drugie zagadnienie. W liście apostolskim *Ministeria quaedam* papież Paweł VI mówi o wymaganiach, jakie należy stawiać kandydatom do posług lektoratu i akolitu. Z papieskiego nauczania dowiadujemy się, że kandydaci winni mieć „odpowiedni wiek i szczególne przymioty” (MQ VIII b). Z lektury dysertacji wynika, że „w odniesieniu do świeckich mężczyzn przywołane zostały postanowienia II Polskiego Synodu Plenarnego. Postanowiono wówczas: «mężczyźni świeccy, którzy ukończyli przynajmniej dwadzieścia pięć lat, cieszą się dobrą opinią, posiadają odpowiednie przymioty i są przygotowani do swych zadań poprzez odpowiednią formację, mogą być przyjęci do posługi stałego akolity. Posługę lektora można udzielać w wieku wcześniejszym»” (s. 175). W „Kodeksie prawa kanonicznego” w kan. 1031 § 1 czytamy: „Prezbiteratu można udzielić tylko tym, którzy ukończyli dwudziesty piąty rok życia i posiadają wystarczającą dojrzałość”. Jakie kryteria brał pod uwagę II Polski Synod Plenarny, wskazując dwudziesty piąty rok życia dla kandydata do akolitu? Czy ojcowie II Polskiego Synodu Plenarnego celowo nie przyłączyli na nowo posługi akolitu do sakramentu święceń? Co oznacza, a może czym się charakteryzuje dwudziesty piąty rok życia chrześcijan?

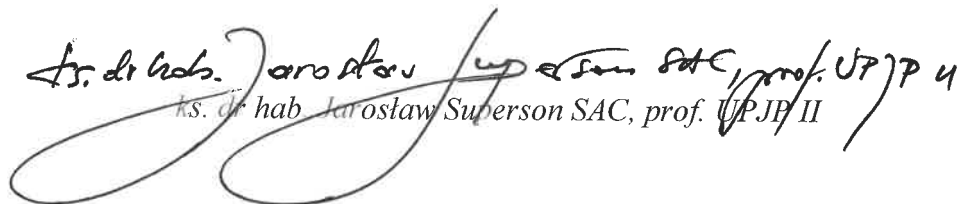
Trzecie zagadnienie. W 50. rocznicę listu apostolskiego *Ministeria quaedam* św. Pawła VI w Popowie nad Bugiem odbyło się 57. Sympozjum Wykładowców Liturgiki na Wydziałach Teologicznych i w Wyższych Seminariach Duchownych w Polsce. Siostra prof. Adelajda Sielepin CHR przedstawiła temat: „Nowe perspektywy posług kobiet w liturgii w świetle Listu apostolskiego *Spiritus Domini* papieża Franciszka”. Doktorant, który podkreśla w dysertacji, że „brakuje całościowego opracowania” (s. 22) odnośnie do posług, tematu bardzo aktualnego, nie podjął pracy badawczej w oparciu o *Spiritus Domini* papieża Franciszka. Co było powodem tego zaniechania? Czy nauczanie papieskie nie powinno być dla Doktoranta impulsem do dalszych dociekań nad tematem posług lektoratu i akolitu? Czy jest zasadne więc mówienie, że pomimo ciężkiej pracy badawczej Doktoranta, której owocem jest recenzowana dysertacja, ciągle brakuje w Polsce całościowego opracowania na temat posług lektoratu i akolitu?

4. Wniosek końcowy

Chociaż wyżej wymienilem pewne formalne zastrzeżenia i pytania o charakterze merytorycznym, przedstawiona rozprawa doktorska nie traci przez nie swej zasadniczej wartości obiektywnej. Recenzowana rozprawa doktorska ks. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego mimo podanych uwag zasługuje na pozytywną ocenę. Jasno został przedstawiony cel pracy, użyte w niej metody są właściwe, wywody są logiczne, język naukowo poprawny. Pytania, które zadałem, mają Autorowi pomóc w lepszym wyrażeniu treści w procesie przygotowania dysertacji do druku.

Oceniona pozytywnie dysertacja obliguje mnie do stwierdzenia, że spełnia ona wszystkie wymogi stawiane w Polsce tego typu pracom (zob. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki: Dz.U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z 2005 r. Nr 164, poz. 1365 oraz Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora: Dz.U. z 2016 r., poz. 1586).

Raz jeszcze podkreślam, że mamy tu do czynienia z wnikliwym studium historyczno-teologicznym dotyczącym posług lektoratu i akolitu. Zaprezentowana rozprawa świadczy o teologicznej dojrzałości i dobrym warsztacie naukowym jej Autora. W związku z powyższym zwracam się do szanownej Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie ks. mgr. lic. Jacka Zbigniewa Krzesińskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. dr hab. Jarosław Superson SAC, prof. UP JP II